

KUT'ÜL AMARE

Osmanlı'nın Son Zaferi

ROMAN

İSMAİL BİLGİN

KUT'ÜL AMARE
Osmanlı'nın Son Zaferi
İsmail Bilgin

TİMAŞ YAYINLARI | 3235
Roman | 159

YAYIN YÖNETMENİ
İhsan Sönmez

EDİTÖR
Yavuz Türk

KAPAK TASARIMI
Erdi Demir

İÇ TASARIM
Tamer Türp

1. BASKI
Ekim 2013, İstanbul

5. BASKI
Şubat 2019, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-605-08-1233-6

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
 timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No:16086

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

GENERAL TOWNSHEND

BAĞDAT'A KADAR İLERLEMEK İSTİYOR7

II. BÖLÜM

KAFKASLAR'DAN BAĞDAT'A.....39

III. BÖLÜM

DELEBAHA MUHAREBESİ.....57

IV. BÖLÜM

OSMANLI ORDUSU

KUT'ÜL AMARE'Yİ KUŞATIYOR99

V. BÖLÜM

KAPAN KURULUYOR125

VI. BÖLÜM

BİR YİĞİT: MEHMET MUZAFFER.....171

VII. BÖLÜM

TOWNSHEND ÇARESİZ KALİYOR199

VIII. BÖLÜM

YÜZBAŞI DOĞAN'IN KADERİ223

IX. BÖLÜM

TOWNSHEND'İN RÜŞVET TEKLİFLERİ.....241

YARARLANILAN KAYNAKLAR.....269

I. BÖLÜM

GENERAL TOWNSHEND BAĞDAT'A KADAR İLERLEMENİN İSTİYOR

*28 Eylül 1915'ten birkaç gün önce,
Ali Garbi kasabası*

İngiliz General Townshend, çadırı karargâhında koltuğuna kurulmuş, kurmaylarının harita üzerinde verdiği bilgiye dikkat kesilmişti. Beyaz mendiliyle terleyen yüzünü siliyordu sık sık. Buzlu, içine limon dilimleri atılmış sodasından yükselen gaz kabarcıkları yüzüne çarpıyor, hoş bir serinlik bırakıyordu. Öte yandan çok sevdiği ve yanından hiç ayırmadığı köpeğinin başını okşamaya devam ediyor, verilen uzun bilgilerden sıkılsa da bunu karşısındakilere belli etmiyor, kurmaylarının sözünü bitirmesini bekliyordu. Ancak anlatılanların uzadığını görünce general artık dayanamadı:

“Beyler, beyler!.. Ayrıntılı plana gerek yok... Hindistan'daki karargâh benden Kut'u işgal etmemi istiyor. Biz Dicle'nin güney havzasındaki Ali Garbi'deyiz. Türkler yardım bekliyorlar ama yardım alamayacaklar. Ulaşım imkânları çok kötü. Biliyorum, inatla çarpışacaklar. Bu, doğalarında var. Zaten çölde imkânsızlık içinde olmalarına rağmen tutunabilmeleri de inatçılıklarından ileri geliyor. İtiraf edelim ki onlar genlerindeki kahramanlıkları sayesinde bu çöldeler... Evet, iyi savaşırılar.

Ama yorgunlar. Takviye kuvvet alamazlar. Kendilerine cephane ve yiyecek yardımı yapılamaz. Benim ise arkamda deniz var. Deniz ne demektir? Gemilerle her şeyi alırım demektir... Ya Türklerin deniz gücü? Sıfır! Kuvvetlerimiz denk... Bizim de 11.000 askerimiz ve 30 tane topumuz var; üstelik biz yorgun değiliz. Cephanemiz ve malzememiz bol. Yiyecek ve su sıkıntımız ise yok. Moramız yüksek. Daha ne olsun?!. Her bakımdan Türklerden üstünüz. Onları Anadolu'ya kadar kovalayacağız. Merak etmeyin, zor olmayacak; ancak çok kolay olacağını da düşünmeyin sakın.”

Sonra istemeyerek koltuğundan kalktı. Bir kurmay subayın elindeki işaret sopasını aldı ve ayaklı tahtaya tutturulmuş haritanın başına geçti. Çok ciddi bir edayla, ilk önce kurmaylarının yüzüne baktı. Çadırda derin bir sessizlik oldu. O sırada köpeği bir iki havlayarak bu sessizliği bozdu. General, köpeğine seslendi:

“Sus bakayım Kont!”

Köpek, söyleneni anlamış gibi başını masanın altına soktu.

“Hızla saldıracağız! Nereye? Türklerin sol tarafına, ana kuvvetlerine karşı hücumla kalkacağız. Bunun için de Dicle'nin güneyi boyunca ilerleyeceğiz. Ardından nehri geçeceğiz. Yoğun bir topçu desteğine ihtiyacımız var. Sonrasında her şey yoluna girecek. Türklerin peşine düşeceğiz. Kovalayabildiğimiz yere kadar kovalayacağız. Plan bu... Bu plan üzerinde çalışınız... Kont, gel!”

Köpek, masanın altından çıkıp generali takip etti. Çadırdan ayrıldılar.

Sonbahar olmasına rağmen dışarıda yakıcı bir sıcak ve insanın nefes almasını engelleyecek derecede nem vardı. Bu yüzden General, daima boynuna bağladığı fularını çıkardı.

Ceketinin düğmelerini açtı. Ellerini beline koydu. Birliklerine baktı. O sırada, kıyafetinden Arap şeyhi olduğu anlaşılan biri yaklaştı.

“Selam General,” dedi.

“Selam... Lawrence! Bir an seni tanıyamadım.”

“Tanınmamak için bu haldeyim ya zaten General.”

“Hizmetlerini biliyoruz... Arapların kalbini kazandın. Biz ise onların petrollerini kazanma niyetindeyiz. Petrol, kara elmadır, bilirsin. Osmanlı buraların önemini bilemedi. Yerin altındaki zenginliklerin farkına varamadı. Gerçi farkında olsalar da petrolü çıkarmak için yeterli teknikleri, ekipleri ve donanımları yoktu...”

“Osmanlı hakkında yanlış düşünüyorsunuz, General.”

“Niçin!”

“Şunun için: Arap kabilelerini altınla kendi safımıza çekiyoruz. Onlara millet olma bilincini aşılama istiyoruz. Fakat Osmanlı'dan ölesiye nefret eden biri bile, Osmanlı'nın kendilerini sömürmediğini söylüyor. Yani içten içe Osmanlı'ya saygı duyuyorlar.”

“Sen bize sömürgeci mi demek istiyorsun? Ha ha ha! Bunlar boş laf Arap Lawrence! Unutma, son sözü her zaman güçlü olan söyler ve bizim için her değer, güçlü olmak uğruna çığnenebilir. Osmanlı çöküyor. Durdur yansın. Onu bu çöllerde kuma gömeceğiz! Mezarı ne yazık ki kızgın kumlar olacak. Güçlü olsaydı Kut'ül Amare'deki askerine yardım ulaştırırdı. Unutma Lawrence; zor, oyunu daima bozar... Güçlü olan demek istedim. Çanakkale'de iyi direniyorlar. Onları takdir ediyorum. Her türlü zorluğa karşı kahramanca göğüs gerebiliyorlar, ama bu bir yere kadar devam edecektir... Doğunun o tevekkül, sabır dedikleri... neyse, işte o kavram, bir yerde güç

karşısında, zorluk karşısında mutlaka pes edecektir. Mutlaka... Her neyse, lafa daldık... Nedir son durum? Bana ne haberler getirdin bakalım?”

“Daha çok altına ihtiyacımız var... Süvari Binbaşı Mümtaz diye bir Türk, bazı kabilelerden haber alıyor. Onlara iâşe sağlıyor. Osmanlı'ya bağlılıklarının devamı için çok çalışıyor.”

“Altınla mı?”

“Hayır.”

“Peki neyle?”

“Tarihi ve dini bağları kullanarak. Müslümanlar birbirlerini kardeş sayar.”

“Pöh! Kardeşmiş!..”

“Her neyse... Özellikle Kubbas civarındaki aşiretlerle Semmar Kabilesi Osmanlı yanlısı. Ne dediysem, ne yaptıysam bu iki kabileyi ikna edemedim. Ancak Lihye Aşireti çözülmek üzere. Fakat bunun için daha çok altına ihtiyacımız var.”

“Gel Lawrence... Sana güçlü olmanın ne demek olduğunu bir kez daha göstereyim. Gel. Kont, sen de gel. Ben sadık olan her şeyi severim Lawrence. Askerim sadıktır. Araplar da bize sadık olmalıdır. Bunu altınla sağlıyoruz. Öyleyse seni altına boğayım.”

Masasının altındaki sandığı çıkarması için emir subayına işaret etti. Subay, ağır olduğu belli olan sandığı zorlukla sürükledi ve çekti.

“Anahtarı Lawrence'a ver. O çok altın görmüştür. Bu altınlara ne diyecek bakalım. Sandığı açınız Arap casusumuz...”

Lawrence kendisine uzatılan büyük anahtara baktı. Bir an düşündü. Her kapıyı açan anahtar dedikleri altın sandığını açacaktı. Ama içinde bir endişe belirdi: Araplara verdiği

bağımsızlık sözü, kendi sömürge çıkarlarıyla heba mı olacaktı? Kendini yalancı ve ikiyüzlü biri gibi düşündü. Güneşten kavrulmuş yüzü biraz daha kızardı. Kilidi açtı. Sandığın kapağını kaldırdı ve ağzına dek altın dolu olduğunu gördü.

“İşte güç bu Lawrence! Bunun için daha çok petrol havzası lazım. Daha çok maden... Çok sayıda insan gücü gerekli. Bunlara sahipsen, son sözü hep sen söylersin. Tam tamına on beş bin altın. Çil çil altın. Hakiki altın! Al senin olsun. İstedğin şekilde kabilelere dağıt. Bizim safımıza katılınsınlar. Altına doysunlar.”

“Ya sonra?”

“Sonrası için hiçbir garanti veremem. Elbette onları ömürleri boyunca altınla besleyecek değiliz.”

“Bu oyunun adı aldatmak mı?”

“Sen ne dersen de, ben güçlü olmak diyorum Lawrence. Güçlü olmanın gereği bu diyorum. Altının yüzü sıcak, sesi hoştur. Bu sese hiç kimse kayıtsız kalamaz, hem de hiç kimse!”

General iki eliyle altınları alıp yukarıdan sandığa boşalttı. Güldü:

“Bak şu sese, insanın içini ısıtıyor. Ha ha ha ha! İstersen birkaç gün daha yanımızda kal da Kut'ül Amare'nin düşüşünü gör. Kasabayı Osmanlı'dan alışımıza şahit ol.”

“Gitmeliyim. Elimizi çabuk tutmalıyız. Türk süvarisi binbaşı iş başındadır. Ben de işimin başında olmalıyım.”

“Pekâlâ. Senin işine karışmam. Çok faydanı gördük. Araplar seni seviyor. Bu sevgiyi kullan. Altınlarla birlikte tabii. Ha ha ha ha! Gel yemek yiyelim. Biraz dinlen, yarın gidersin.”

“Peki... Altınlar şimdilik sizin yanınızda kalsın. İşlerimi hallettikten sonra gelip alacağım.”

“Sen nasıl istersen Lawrence. Ne zaman gelirsen gel, altınlar burada olacak. İstersen sandığın anahtarını da sende kalsın.”

“Gerek yok.”

“Pekâlâ... Haydi yemeğe oturalım.”

Nurettin Bey'in karargâhı, Kut'ül Amare

Albay Nurettin Bey sıkıntı içinde kıvranıyor, bir şeyler yapabilmek için kurmayları ile durmadan toplantı düzenliyordu. “İngilizlerin ilerleyişini nasıl durdurabiliriz?” diye düşünüyor, Essin'de savunmada tutulan Osmanlı birliklerinin durumunu gözden geçiriyor, defalarca sormuş olmasına rağmen kurmaylarına tekrar aynı soruyu sormadan edemiyordu:

“Siperlerimizin önüne kara mayınları döşendi mi?”

“Döşendi komutanım.”

“Ya dikenli teller, ağır top bataryaları?..”

“Dikenli teller çekildi, toplar da uygun yerlere yerleştirildi efendim.”

Bu sözler üzerine Nurettin Bey uzaklara baktı. Dalgın ve düşünceliydi. Kendini kapana kısılmış gibi hissediyordu ve bu duygu da onu oldukça rahatsız ediyordu.

Oturduğu sandalyede biraz geriye doğru yaslandı. Kollarını bağladı. Derin bir nefes aldı. Sanki boğuluyormuş da aldığı bu nefesle hayata dönmüş gibiydi. Bir nefes daha aldı. Kaç gündür beri artan sıcaklık ve nem, Albay'ı ciğerlerine dek rahatsız ediyordu. Bir iki kez öksürdü. Bıyıklarını çekiştirirdi. Kahverengi, küçük sayılabilecek gözlerini tekrar ufka dikti. Sanki oralarda ne olup bittiğini görecekmış gibi dikkatlice baktı. Beyninde dönenip duran düşünce ve endişeler ardı ardına sıralanmaya başlayınca, Albay Nurettin Bey, yanında subayları yokmuş gibi yavaşça konuşmaya başladı:

“General Townshend nereden saldırıya geçecek acaba? Hızla ana kuvvetlerimize yönelebilir. Ama zorlanır. Bizim savunmamızı yaramaz. Askerimizin morali Nasariye'deki yenilgiye rağmen iyi sayılır. Ah, o 25 Temmuz günü yok mu! İngilizlere direnebildik, ama geri çekilmek zaruret halini almıştı. Epey esir verdik ve önemli miktarda cephaneyi ne yazık ki bırakmak zorunda kaldık. Tam 1.000 askerim esir düştü. 17 top, 5 makineli tüfek, 1.586 tüfeğimiz düşmanın eline geçti. Bu çarpışmada bizim yanımızda olan Müntefik Aşireti'nin, bizim için kadınlı erkekli çarpışması başka bir anlam ifade ediyor. Herkesin bizi arkamızdan vurmak için fırsat kolladığı bu vakitte onlar yanımızda oldu. Bizimle omuz omuza savaştılar. Düşenin dostu olmazmış... Doğru, çok doğru bir söz... İngilizlerin her türlü imkânını gören, altınlarını alan kabileler bize birer birer sırt çeviriyor. Hani Müslümanlar kardeşti?”

“Efendim, o çarpışmada kadınlardan kırk kadar yaralı ve şehit olduğu anlaşıldı.”¹

“Araplar, İngilizlere aldanmayıp bizimle birlikte çarpışsalar işimiz daha kolay olacak, ama maalesef altına kanıyorlar. Acı gerçeği yıllar geçince anlayacaklar. Birer sömürge olacaklar. Tıpkı Hindistan gibi... Aslında, Nasariye önemli bir strateji merkeziydi. İngilizler şimdi Kut'ül Amare önlerinde. Burayı da ele geçirirlerse, Bağdat yolu kendilerine ardına dek açılır. Böylece İngilizler amacına ulaşır...”

Bu ihtimal üzerine Albay'ı adeta ateş bastı. Bir süre portatif masasının ardında öylece kalakaldı. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi çadırından çıkıp birlikleri teftiş etmeye başladı. Canı sıkındı. Derin bir nefes aldı. Boğulacağını sandı. Elinde olmadan ve ardı ardına öksürdü...

1 Tark Saygı, *İngiliz Generali Townshend ve Türkler*, İstanbul: Paraf, 2011, s. 58.

Kumlar içerisinde, bele kadar açılmış siperlerde bekleyen askerler bezgin ve yorgundu. İki günden beri yağın yağmurdan dolayı siperlerin bazı kısımları yıkılmış, içleri suyla dolmuştu. Sıcaklığın da etkisiyle iyice artan nem, askerlerin boğazına yapışan bir illet gibiydi. Ayrıca öğle saatlerinde, sıcaklığın çok fazla olduğu zamanlarda buharlaşma sebebiyle siperlerin içine ve daha çukur yerlere kesif bir sis çöküyor, askerler nefes almakta zorlanıyor, bulgur bulgur terliyor, ağızları açık olduğu halde bekliyorlardı. Bu durumda beklemek en zor şeydi. Silah elde, uzakta bir düşman karaltısı aramak, verilecek emirlere dikkat kesilmiş olmak, her an tetiğe basmak ya da siperden fırlamak üzere hazırda durmak kendilerini daha da yoruyordu. Gündüz sıcaklığın etkisiyle gevşeyen, bunalan vücutlar, gece olduğunda ayazla birlikte dinginleşiyor, gece boyunca artan soğukla üşüyor, titriyorlardı. Gündüzleyin geceyi, geceleyin de gündüzü aramak, halden hale girmek gibiydi.

Siperde ayakta durmaktan dizlerine kara sular inmiş, topukları ağrımış, vıcık vıcık kumlu su içinde kalan potinleri iyice yumuşamış, ayak parmaklarının derileri büzüşmüş, uzayan sakalında tek tük aklar görülmeye başlamış, uzun boylu, kumral saçları hafif kıvrıkcık, bıyığı gür subaylardan Yüzbaşı Doğan, gözlerini ileriye kilitlemişti. Önünde uzayıp giden ve iyice kesifleşen sis içinden çocukluğunda dinlediği masallardaki devlerin, canavarların, gulyabanilerin çıkacağına sanıyordu. İngilizleri beklerken nedense hep bu duyguya kapılır, düşmandan çok, sis içinden çıkacak bu yaratıklar kendisini endişelendirirdi. Çocukken, Üsküdar'daki ahşap bir evin geniş salonunda ninesi, bir an evvel uyuması için devler ve canavarlarla ilgili pek çok masal anlatırdı ona. O canavarların hepsi de koyu bir sisin içinden çıkıp gelirlerdi.

İşte daha küçüklüğünde bilinçaltında yer eden, hayal dünyasını etkileyen canavarlar, sanki birden bu çöken sisin içinden çıkıverecek ve kendisine saldıracak hissine kapılırdı. Hatta bir saldırı anında, ardı ardına fırlayan düşman askerlerine bu devler, gulyabaniler niyetine hiç acımadan, nefretle, hınçla ateş etmiş; kendinden geçercesine “Geberin!” diye haykırmış, tüfeğindeki mermi bitene dek durmadan tetiğe basmıştı. Sonra derin bir rüyadan uyanırcasına kendine gelmiş, ileride cansız yatan düşman askerlerine acıyarak, utanarak bakmıştı. Nasıl bu kadar acımasız, kin ve nefret dolu olduğuna şaşırmış, askerlikte, hele de cephedeysen böylesi duygulara kapılmanın yersiz olduğunu kendine telkin edip durmuştu. Ayrıca, ölüm kalım savaşının yapıldığı cephede acımak, aslında zaafa düşmekle eşdeğer bir anlam taşıyordu.

Yüzbaşı Doğan, çarpışmaların tavsadığı ve çatışmanın durduğu anlarda ise, sıcak çatışma anında insanlıktan çıkarcasına, birbirlerine canavarlar gibi saldırdıklarını gözünün önüne getiriyor ve hayret ediyordu: İnsan cephede ne kadar değişebiliyordu! Ne kadar kendinden geçebiliyordu! Ne kadar bir başkası oluyordu! Bir başkasının hayat hakkını kendi elleriyle ve başkasının verdiği sözle, emirle kolayca nasıl alabiliyordu? Üstelik cephedekilerin daha hayatının baharında, hayatın en güzel çağında, en sağlıklı ve dinç zamanında, birbirini öldürmek için kapışmasını hep garip karşılamıştı. Öldürmeye hazırlanmak ve hayatta kalabilmek için eğitim almak, bunun için çabalamak, cephe dışında sürüp giden hayatla, bu hayatın coşkusuyla, neşesiyle ne kadar da zıttı.

Kum siperler içinde, toprağa tutundukları yerlerde ya da vahaların kenarında açan yabani karanfiller hayatın, hele de baharın gelişindeki coşkuyu ne güzel yansıtırlardı. Başka zaman hiç fark etmediğiniz çiçeklerin açması, kuşların cıvı-

daması, suların şırlıtısı, yağmurun ipil ipil yağması, bir kuşun akşam vakti telaşla yuvasına dönmek için kanat çırpması, ölümün kol gezdiği bu cephede normal hayata dair başlıca izlerdendi. Hayata ait bu izler, aslında hayatın ne denli mübarek ve herkesin bir yaşam sürme hakkının olduğunu hatırlatan sıradan olaylardı. Yüzbaşı Doğan, hayata dair bu olağan izleri, belirtileri siperler arasında gezinirken, düşmanı beklerken o kadar farklı buluyordu ki cephedeyken tekdüze akıp giden hayatın ancak cephe dışında gerçek anlamına kavuştuğunu düşünüyordu. Kendi içinde her zaman duyduğu hayat ile ölüm ikilemi, cephede daha sert bir şekilde karşısına çıkıyor ve ne denli büyük bir bilmeceyle karşı karşı olduğunu bir kez daha anlıyordu. Bu duygularını arkadaşlarına açtığında, “Bizler askeriz; ölmek ve öldürmek için buradayız... Vatanımızı işgal edecek düşmana da acıyacak değiliz ya,” demişlerdi. Bu kadar kesin, bu kadar kararlı bir ifadeyle karşılaşan Yüzbaşı daha da şaşırılmıştı. Her şey bu kadar basit miydi?

Sık sık ellerine bakardı. Tetiğe basan, düşmanın boğazını ölünceye dek bir mengene gibi sıkkan ellerine bir suçlu gibi bakardı. İşte o zaman aklına ninesinin verdiği misal gelirdi: “Oğul, bir elin parmakları bile aynı değil. Dünyadaki hiçbir insanın parmak izi birbirine benzemez. Birinin bile... Bu, hayata atılmış bir imza, bir damgadır; hayat damgasıdır. Tıpkı parmak izleri gibi herkesin hayat çizgisi ve kaderi de farklıdır..”

Bu sözler aklına gelince ellerini alabildiğine açıp tekrar baktı. İlk defa görüyormuşçasına dikkatle inceledi. İç içe geçmiş girift çizgilere daldı: “Demek ki her insanın hayatına vurulmuş mühürler bunlar ha... Demek ki herkesin kaderi ayrı.”

Sonra çevresinde bulunan askerlere göz gezdirdi. “Aslında burada hepimizin kaderi aynı değil mi? Onların kaderi benim elimde. Benim kaderim ise bir başka komutanın... Öl dersem ölecekler... Her şartta aynı kaderi yaşamak için omuz omuza olmak, beraber saldırmak, beraber savunmak... Niçin? Niçin? Akan kanımızın damladığı bu topraklar, başkalarına hayat hakkı sağlayacak diye mi? Yani bizim ölümümüz, şehit düşmemiz başkalarının, bizden sonrakilerin hayatı olacaksa?.. Evet, o zaman ölüp öldürelim...”

Deminden beri içinde dolanıp durduğu labirentten bir çıkış yolu bulmuş, çözemediği zor bir bulmacanın üstesinden gelmiş gibi biraz rahatladı. Ama yine de içinde tam bir esenlik ve rahatlık duyamadı. Öldürmenin ne kadar haklı sebeplere dayanırsa dayansın, iyi bir şey olmadığına inanıyordu. Deminden beri dişleri arasında ezdiği hurma lifini hırsla yere tükürdü.

Ayakta durmaktan uyuşan bacaklarıyla, suda beklemekten iyice buruşmuş derisiyle, yorgun bedenini zorlukla taşıdı. Siper içinde yürüdü ve az sonra sisin içinde kayboldu.

Süvari Binbaşı Mümtaz Bey, Arap kıyafeti içinde bir başına Müntefik Aşireti'ne gitmek için yola koyulmuştu. Bu aşiretin elinde bol miktarda pirinç olduğunu duymuştu. Kut'ül Amare'deki birlikler için ondan pirinç isteyecekti. Bunun için uzun ve tehlikeli bir yolculuğu göze almıştı.

Birbiri ardına sıralanan kum tepelerinin sonu bir türlü gelmiyordu. Tek tük çalının ve birkaç bodur ağacın dışında hiçbir şey görünmüyordu çevrede. Hecinin üstünde sallana sallana ilerlerken, adeta pelteye dönmüş vücudunun her yeri ağrıyordu. Tepedeki kızgın güneş, örtüyle sıkı sıkıya sardığı

başındaki ağrıyı artırıyor, başını taşıyamayacağını düşünüyor-
du. Gözleriyle etrafı inceliyor, ama seraptan dalgalanan, ateşten
dolayı bulanık görünen çevresine bakıyor, etrafını net olarak
göremiyor ve nereye gideceğine karar veremiyordu. Düşünmek
onu o kadar yormuştu ki, sonunda hecinin yularını bıraktı.
Şimdi bütün gücünü hecinden düşmemek için harcıyordu.
Eğer düşerse, bu kızgın kumlarda can vereceğini iyi biliyordu.
Nasırlaşmış elleri, güneşten yanmış ve kavrulmuştu. Dudakları
yer yer çatlamış, yaraları kabuk bağlamıştı. Bu yaralar gece
soğukunda öyle sızlıyordu ki acısı tarifsizdi.

Hecin ise yavaş ve ritmik adımlarla bir kum tepesini aşip
diğerine tırmanıyor, rüzgârın kumlar üzerinde şekillendirdiği
dalgalı çizgileri ayak izleriyle bozarak ilerliyordu. Ancak bu
izler çok geçmeden örtülüyor ya da bozuluyordu. Kumda her
şey yiterdi. Binbaşı bunu iyi bildiği için kendisinin de sonsuz
bir çöl ortasında kaybolduğunu ve ateşinin yükseldiğini fark
etti. Yerde hareket eden gölgelerden, başının üstünde akbaba-
ların, çöl kartallarının dolaştığını anladı. Pek çok kez bu hay-
vanlar tarafından didik didik edilen leşler görmüştü. Böylesine
acı bir sonun başına gelmemesi için Allah'a çok yalvarmıştı.
Şimdi böyle bir akıbetin kıyısında olduğunu düşünüyor-
du. Sıkıca yumduğu, kan çanağına dönmüş, acıyan ve bir diken
gibi batan gözlerini açmaya gayret ediyor, etrafına bakınıyor,
ama hiçbir şey göremiyordu. Ardı ardına dizilmiş tepelerden ve
çok yakında su varmış hissini uyandıran seraptan başka bir şey
göremiyordu. Sık sık, "Serap, serap, serap..." diye sayıklıyordu.

İnsanlar susuzlukları arttıkça, serap olduğunu bilseler bile
su varmış zannıyla daima koşar, durmadan koşar, sonunda
takatleri tükenerek kızgın kumlar üzerine düşer ve "Su, su,
su!" diye haykırarak acı içinde can verirlerdi. Binbaşı, işte bu
aldatmacaya kapılmak istemiyordu. Hecinin üzerindeki seme-

re daha sıkı tutundu. O sırada yavaş ama ritmik bir şekilde kum tepeleri arasında yol alan hecin yuvasından çıkan iri bir kertenkeleden dolayı ürkerek aniden zıpladı. Hızla koşmaya başladı. Bu koşu Binbaşı Mümtaz Bey'e işkence gibi geldi. Hızla sarsılıyordu. Düşmemek için bütün gücünü kullanıyor, ama takati tükeniyordu. Ne yapacağını bilemez bir durumda bağırdı: “Ohooo! Yavaş!”

Bu haykırış, son gücünü de alıp götürdü sanki. Bir anda kendini büyük bir boşlukta kalmış gibi hissetti. Sonra gözlerini kapadı. Karanlık kesifleşti. Derin bir kuyuya düştüğünü hissedip ürperdi. Gözlerini açtı. Güneş gözlerini aldı. Hatta acıttı. Tekrar yummak zorunda kaldı. Semere tutunan nasırlanmış, çatlamış, kabuk bağlamış parmakları yavaşça gevşedi. Her ne kadar tutunmak için bir kartal pençesi gibi semeri kavramak istediye de bunu başaramayacağını anlıyordu. Son bir gayretle hamle yaptı. Ancak bu hamle ellerinin boşta kalmasına sebep oldu. Büyük bir uçurumdan aşağı düşüyormuşçasına kızgın kumların üzerine yüzükoyun düşüverdi. Gözlerini açamadı. Kızgın, cehennemvari yanan bir fırının içine düştüğünü sandı. Yüzünün yarısı kumlar tarafından örtüldü. İlk defa korkup titredi. “Ölüyor muyum?” diye düşündü. Öylece kalakaldı. Hecin ise üzerindeki yükü atmış olmanın verdiği hafiflikle durmadan kuzeye doğru hızla koşuyordu. Bu esnada, kum tepelerinin ardında bir kadın, yalınayak, yularını tuttuğu deve-sini, üzerinde bir Osmanlı subayı olduğu halde çekiştiriyordu.

28 Eylül 1915, Kut'ül Amare'nin düşüşü

Albay Nurettin Bey askerlerini Kut'ül Amare'nin hemen altından kıvrıla kıvrıla akıp giden Dicle Nehri boyunca konuşturmuştu. Emrinde 10.000 asker ve 38 top vardı. Kendisini endişeye düşüren tek şey işte bu top sayısıydı. İngilizlerin

daha fazla topa ve cephaneye sahip olduğunu tahmin ediyordu. Büyük emek harcanarak oluşturulan savunma hattı kara mayınları, dikenli teller, ağır top bataryalarıyla desteklenerek kuvvetlendirilmişti.

Karargâhının küçük bir odasında, sonbahar olmasına rağmen yakıcı bir sıcaklık ve boğucu nemle başa çıkmaya çalışan albay, bütün pencereleri açtırmış, yakasının düğmelerini çözmüştü. Bir süre dalgın halde kaldıktan sonra uzayan sakalını parmaklarıyla kaşdı. Masanın başından kalktı. İçeride bir iki kez gezindi. Kut'ül Amare'deki Arapların, yanlarında olup olmayacağını merak ediyordu. Zira üç günden beri kendisine ulaştırılan bilgilerde özellikle İngiliz casuslarının altınlarına kanan, bu yüzden de menfi propaganda sayesinde pek çok kişinin artık Osmanlı ordusunun şehri savunamayacağını, bunun için de İngilizlere teslim olmak istediği bildiriliyordu. Bu habere çok canı sıkılmıştı. Bu zor zamanlarda bir de Arapları mı kollayacaktı? Yumruğunu sıktı. Birkaç kez avucuna vurdu.

Çok uzaklara baktı. Alnından akan terler gözlerine inip yakıyordu. Kolunun yeniyle gözlerini, ardından da ceketinin cebinden büyükçe bir mendili çıkarıp başını ve ensesini sildi.

“Boğulacağım sanki. Bu nasıl bir nemdir? Hazan mevsiminde böyle sıcaklık görülmuş şey değil... Şehrin önünde iki savunma hattımız var. Arkamızda ise Dicle Nehri... İngilizlerin nehirden gelmelerini önleyebilmek için tombazları dizdirdim. Ayrıca nehrin iki yakasına makineli tüfek yuvaları hazırlattım. Artık İngilizleri bekleyebiliriz... Gelsinler bakalım.”

Son üç gündür bastıran sıcaktan şikâyet etmeyenlerin başında Yüzbaşı Doğan geliyordu. Geçen günlerde yağın

yağmurdan dolayı siperler içinde ıslak elbiselerle görev yapmış, su içinde kalan ayakları buruşmuştu. Şimdi ise sıcaklığın insanı gevşeten rahatlığına teslim olmuştu. Birkaç günde kuruyan siperler içinde ara sıra yalınayak geziniyor, su çeken, iyice yumuşamış olan potinlerini çıkarmış, güneşe karşı kuruması için koymuştu.

Yüzbaşı ne zaman bunalsa, ne zaman canı sıkılsa aklına İstanbul gelirdi: Camilerden yankılanan ezan seslerinin yorğun şehrin semasında dalga dalga yayılışını; bu kutsal sedanın göklere yükselirken, Boğaziçi'ndeki martıların kanat çırparak rüzgârın koynunda leylim leylim uçuşunu; her akşam bitap bir şekilde ufukta yiterken son bir gayretle mecalini toplayıp ölgün ışıklarını Üsküdar'ın camlarına yollayan güneşin adeta bu semti bir yangın yerine çevirişini; Fatih'in, Beyazıt'ın, Pera'nın kalabalık insan selinin sokaklarda bir su gibi akışını; sütçülerin, yoğurtçuların, çiğercilerin, macuncuların, helvacıların ve daha nice sokak satıcısının kendi halinde, gamsız ve telaşsız bağırışlarını; ahşap ve kagir evlerin pencerelerinin önüne dizilen sardunyalı, kasımpatılı, fesleğenleri, bahar başında açan laleleri; Emirgan korusunda birbirini süzen, bakışan, mendil almak ve vermek için uğraşan sevdalıları; Büyük ve Küçük Langa'daki bostanları; Kumkapı'da, Ahırkapı'daki balıkçıları, Makrıköy (Bakırköy) sayfiye yerini düşündü. Hayal ettiği, düşlediği, özlediği her bir şeyin sesini duydu, kokusunu aldı sanki. Kut'ül Amare'den İstanbul'a adeta bir kuş olup uçmuştu. Yüzbaşı hafiflediğini, içine İstanbul'dan gelen tatlı bir huzurun dolduğunu sanıyordu. Bu huzur bütün benliğini sarmalıyordu. Füsunlu bir iklimde daha gerilere ve çocukluk yıllarına dek uzanıyor, ninesinin anlattığı masalları dinliyor, ne zaman ki masallarda devler, gulyabaniler geçmeye başlıyor, işte o zaman endişeye kapılmadan edemiyordu. Sonra yine

aklında bir mih gibi çakılı kalan subay üniformasını ilk kez giyerkenki duygu ve düşüncelerini tekrar gözden geçiriyor, o üniformanın dayanılmaz cazibesinin, fiyakasının ardından gelen onca sorumluluğun ve tehlikenin altında eziliyordu.

Bunca tatlı hayalin akışında, mutlaka bir endişeye, bir iç çatışmasına sürükleniyordu. Askerlik kendisine göre değil miydi? Bu soruyu defalarca kendine sormuştu. Şu ana dek bir cevap bulamamıştı. Savaşta öldürmek veya hayatta kalmak için çabalarken, kendini güçlü hissedecek miydi? O gizemli gücü kendinde bulabilecek miydi? Her zaman olduğu gibi akli karışmıştı. Tam oturduğu yerden kalkacaktı ki, yanlarına düşen bir top mermisi olanca şiddetiyle patladı. Ardından geniş bir alana yayılan sıcaklık ve basınç perdesi yüzbaşığı az önceki hayallerinden, duygularından silkelemek istercesine sarsıyor, sanki binlerce el, boğazına yapışıp kendisini boğmak istiyordu. Ölümün sıcak nefesini ensesinde hissetti o an. Kapanmak üzere olan gözlerini açmak için olağanüstü bir çaba sarf ediyordu. Loş, yarı karanlık bir ortamda havaya savrulan askerlerinin koyu gölgelerini seçebiliyordu. Etrafa dağılan her bir uzuvdan damlayan kanın kızılığını belirgin bir biçimde görebiliyor, kulaklarında bombaların o müthiş sesi yankılanıyor, sarsılmakta olan bedeninin ne denli ağır olduğunu anlıyordu. Gittikçe artan sıcaklığa barut, kan, is ve dumanın karışmasıyla genzi yanıyor. Ciğerlerinin dahi kavrulduğunu, gücünün bittiğini, hafiflediğini, kâh bir martının kâh bir yalıçapkınının başının üstünden uçarak süzüldüğünü, başına lalelerden bir konfeti yağmurunun yağdığını, serin dalgaların birbirlerinin sırtına binerek karaya doğru ilerlediğini, ne dediği anlaşılmayan sokak satıcılarının geçip gidişini, sonrasında vücudunun havaya savruluşunu, boşluk içinde dönüşünü, elleriyle bir yere dokunmak, çıplak ayaklarıyla

bir yere basmak için çırpınışını, saniyelerin adeta saatler gibi uzayıp giden anlarının sona ermesini istiyor; ancak kendisinin, iradesinin yapmak istediği hiçbir şeyi gerçekleştiremiyordu. Artık tek gayesi gözlerinin kapanmasını önlemektir. Aslında bunca elem, acı ve kan dolu bir manzarayı görmektense gözlerini kapamayışını, kesif karanlıklara bakmayı tasarlıyor, ama nedense yine de etrafına bakmaktan kendini alamıyordu.

O loş, yarı karanlıklar içinde güneşin ışığı bir görülüyor bir kayboluyordu. Toz toprak içinde yatanlar vardı. Ardı ardına patlayan top mermilerinin toprağa düşüp bir volkan misali infilakını, toprak üzerinde ne varsa havaya savruluşunu görüyor, ama bu korkunç tablodaki sesleri duyamıyordu.

Boş bir çuval gibi derin siperde düştüğünde, siperde bekleyen erlerinin kendisine korku dolu gözlerle bakışını ve o gözlerdeki çaresizliği görünce, çok zor durumda, belki de ölmek üzere olduğunu anlıyordu. İşte bu yüzden gözlerini sıkıca kapattı. Az sonra karşısına gelecek olan ölüm meleğini beklemeye koyuldu. Ancak hayret verici bir şeydi ki korkmuyordu. İçinde huzur vardı. Halbuki kendini korkak olarak nitelediği çok olmuştu. Ama şimdi bu dünyaya veda edecek olmanın eşliğinde, hayat ile ölüm arasındaki o ince çizgideyken hiçbir korkusu yoktu. “Şehitlere korku yok,” diye zorlukla aklından geçirdi. Bu yargı ona daha da huzur verdi. Yüzükoyun düştüğü yerde öylece kalakaldı.

Siperlerdeki askerler ise birbirlerine telaşla bağıyor, haykırışları yer yer düşen top mermilerinin infilak anında çıkardığı sesleri örtüyordu. Komutanlarının orada yatıyor olması erler için bir vicdan yarasıydı. Çünkü etrafta patlamaya devam eden mermilerden korunmak için, siper içinde olabildiğince korunmaya çalışıyor, ama bir yandan da komutanlarının

akıbetini merak etmekten kendilerini alamıyorlardı. Şehit mi olmuştu? Yaşıyor muydu? Yaralı mıydı? Eğer yaralı ise onu sipere almaları gerekmez miydi? Ya da Kut'ül Amare'deki hastaneye götürülmesi lazım gelmez miydi? Ön siperlerde bulunan sıhhiye ve sedye erleri de yanlarında çantaları olduğu halde etraftan üzerlerine yağın topraktan, kumdan, şarapnelden, korunmak için sinip kalmışlardı.

Çavuşlardan biri siperden başını zorlukla çıkardı. Yüzbaşıya dikkat kesildi. Neden sonra komutanının parmaklarının oynadığını fark etti. Can mı veriyordu? Yoksa açılan bu avuçtaki parmaklar hayata tutunmak için mi çabalıyordu? Karar veremedi. Başını tekrar siper içine çekti. Sırtını duvara dayadı. Sıkıca tuttuğu tüfeğini daha kuvvetli kavradı. Hızla soluyordu. Yüzünün yarısı toz toprak içindeydi.

“Nasıl?” diye kendisine soran, adeta alacağı cevaptan korkan ere anlamsız bir şekilde baktı. Ama verdiği cevaba kendisi bile şaşıtı:

“İyi...”

“İyi ha!”

“İyi...”

“Çok şükür.”

Çavuş ne yapacağına karar veremiyordu. Bir ara siperden çıkmak için hamle yapacağı sırada kararını değiştirdi. Durdu. Bu arada arkalarına düşen bir merminin kaldırdığı onca kum üzerlerine yağdı. Bir an buldukları siperlere canlı canlı gömüleceklerini düşündü. Tüfeğine elleriyle adeta yapıştı. Ardından barut kokulu sıcak bir dalga siperleri yaladı. Çavuş'un aklı Yüzbaşı'daydı. Yaşıyor muydu, yoksa şehit mi olmuştu? Bu ikilem, bu bilmece, bu merak sebebiyle bulunduğu yerden biraz daha öteye emekleyerek gitti. Durdu. Ne

yapacağına karar vermek için sanki dinleniyordu. Ardından derin bir nefes aldı. Başını yavaşça kaldırdı. Kana bulanık parmaklara daha dikkatli baktı.

“Vallahi parmakları oynuyor?”

Tekrar sipere çekildi.

“Hay Allah... Ona nasıl yardım edebilirim ki?” dedi.

Biraz sonra top sesleri kesildi. Kısa bir süre için sükût her yere hâkim oldu. Çavuş bu durumu fırsat bildi. Aniden siperden fırladı. Arkadaşlarının merak, heyecan ve endişe dolu bakışlarına aldırmadan Yüzbaşı Doğan'ı kollarından tutarak sürüklemeye başladı. Sipere girmişlerdi ki, bir makineli tüfeğin mermileri siperlerin önündeki kumları dağıttı.

Çavuş soluk soluğaydı:

“Az daha beni de vuracaklardı.”

Hemen yerde yatmakta olan Yüzbaşı'nın nabzını tuttu. Sonra şahdamarını kontrol etmek istedi. Ancak komutanının yüzü, boynu ve göğsü kan içindeydi. Vazgeçti. Parmaklarıyla iyice bastırarak nabzını kontrol etti.

“Çok yavaş atıyor... Sıhhiyeler! Sedyeciler!”

Onun bu haykırışına karşılık veren olmadı. Çavuş öfkeyle bir kez daha yüksek sesle haykırdı:

“Sedyeciler! Neredesiniz korkak herifler!”

Gelen giden olmayınca çavuş, Yüzbaşı Doğan'ı sırtladı. Hızla arka siperlere doğru koşarcasına ilerlemeye başladı. Bir yandan da bağırıyordu:

“Sedyeciler! Sedyeciler!”

Az sonra iki sedyeci kan ter içinde geldi. Çavuş onlara çıkıştı:

“Neredesiniz?”

“Çavuşum, yaralımız çok. Onları taşıyorduk... İlk siper hattı hallaç pamuğu gibi atılıyor.”

“Vakit kaybetmeyin. Derhal doktora gösterin.”

“Baş üstüne.”

Sedye erleri hızla koşarak uzaklaştılar. Henüz Osmanlı Ordusu karşı ateşe başlamamıştı. İngiliz bombardımanı ise aralıklı da olsa sürüyordu. Top mermilerine, makineli tüfek mermileri karışıyor, bu yüzden siperlerden başını kaldıran olmuyordu.

Albay Nurettin Bey'e birinci hat siperlerin neredeyse dar-madağın edildiği haberi ulaştırıldığında, büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Oysa bu hattın direnmesini, zaman kazandırmasını düşünmüştü. Açıkçası böyle ağır bir bombardımanı da beklemiyordu. Az sonra da kendisine Dicle Nehri'nden hücumbotlarla saldırıya geçildiği haberi verildi.

“Efendim, yandan ikinci hat siperlerimizi ateş altına aldılar. Birinci hat siperleri çok fazla dayanamaz.”

“O zaman askeri boşuna kırdırmayalım. İkinci hat siperlere çekilsin. Ama yaralılarımız da alınsın. İngilizlere bir yaralı dahi bırakılmayacak.”

“Baş üstüne!”

Bunun üzerine ilk hatta sağ kalan tüm askerlerle birlikte sedyeciler ve sıhhiyeler, yaralıları taşımaya başladı. Bomba sağanağı altında o çukurdan diğer çukura ilerlemeye çalışıyor, yakınlarına düşen mermiler sebebiyle yer sarsılıyor, üzerlerine ne varsa yağıyordu. Sedyeciler taşımakta oldukları Yüzbaşı Doğan'ı, hızla koşarak atış menziline uzaklaştırmak istiyorlardı. Patlayan her mermide yönlerini değiştiriyor, kâh bir